

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

בס"ד, ניסן תשע"ו

דברי תורה לליל הסדר – תשע"ו – יב"ע גבעת שמואל

1. החיפזון - מקרי או מתוכנן? (מאמר חשוב מאוד שמופיע באתר של ישיבת ההסדר בפ"ת)

טעם אכילת המצות בפסח הוא לכאורה, פשוט וידוע לכל ינוקא, וכפי שנאמר בהגדה: "מצה זו שאנו אוכלים על שום מה? על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם, שנאמר: ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגת מצות, כי לא חמץ, כי גורשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה, וגם צידה לא עשו להם". כלומר: בעקבות החיפזון ביציאה ממצרים, לא הספיק העם לאפות לחם, אלא רק מצות. משמע שהחיפזון ביציאה הוא מצב של "בדיעבד", בעקבות שעת הדחק. אלא שצריך עיון, שהרי הקב"ה מיידע את משה עוד בראש חודש ניסן על יציאת מצרים הצפויה:

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים רִאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה: דַּבְּרוּ אֶל כָּל עַדְת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֲדָשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֶׁה לְבֵית אָבִת שֶׁה לְבֵית... וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ הַזֶּה וְשָׁחֲטוּ אֹתוֹ כָּל קֹהֵל עַדְת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרֻבִים... וְעִבְרְתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה וְהִפִּיתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֲדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה' (שמות י"ב)

משה מעביר לעם את הצווי האלוקי, על לקיחת קרבן הפסח בעשור לחודש והקרבתו בי"ד בו, ומן הסתם הצווי הנ"ל מגיע לאזני העם עוד לפני העשור לחודש ניסן. מדוע אם כן, לא טרח משה להכין את העם גם ליציאה הצפויה? הרי היו להם לפחות ארבעה ימים להכין לחם "נורמלי"? יתרה מזאת, אנו רואים שבני ישראל דאגו לדברים רבים ביציאה ממצרים: "ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלת". אפילו לתפים וכלי שיר היה להם פנאי לדאוג, שהרי צריכים להתכונן לשירת הים. מדוע אי"כ לא נתבקשו להכין גם לחם? האין זה מן הראוי להכין עם כל ה"אריזות" גם צידה לדרך?

ההסבר לכך טמון בפסוקים עצמם, בצווי הקב"ה למשה על קרבן פסח מצרים: "וככה תאכלו אותו, מתניכם חגורים, נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם ואכלתם אותו בחפזון, פסח הוא לה" (שמות י"ב, י"א). משמע מן הפסוקים, שהאכילה בחיפזון אינה "מקרית" מכורח הנסיבות, אלא רצון ה' ב"תכנון המקורי". ככל הנראה, צווה הקב"ה את משה להפתיע את העם בשעת היציאה, כך שהאכילה תהיה בחיפזון. ברם, הסבר זה טומן בחובו תמיהה קשה יותר. מה הטעם לדרישת החיפזון? האם לא היה די בשעבוד מצרים? מדוע מערים הקב"ה עלינו קשיים נוספים בגאולה?

אכן, לכשנתעמק בדבר נגלה שיש בצווי זה יסוד מהותי ומרכזי באמונת ישראל ובסודות הגאולה לכל אורך ההסטוריה. בכדי לברר יסוד זה יוכלו דברי הרב יוסף דב סולוביצ'יק במאמרו החשוב "קול דודי דופק" להאיר לנו נתיבה.

מאמר זה, שנכתב כמספר שנים לאחר שואת אירופה, עוסק בעיקרו ביחסי הגומלין שבין כנסת ישראל לקב"ה בתהליכי הגאולה שבעולם. המאמר מתבסס על פרק ה' בשיר השירים. ידועה קביעתו של ר' עקיבא (ידים פי"ג מ"ה) "שכל הכתובים קודש ושיר השירים - קודש קודשים". שיר השירים, דרך המשל והנמשל של הדוד - הקב"ה, והרעיה - כנסת ישראל, טומן בחובו את העבר, ההווה והעתיד של ההיסטוריה היהודית, את נצח ישראל. כמובן שגם פרק ה', כפי שנראה בהמשך הינו חלק מהבנת נצח ישראל.

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

"קול דודי דופק"

"אני ישנה ולבי ער, קול דודי דופק, פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי שראשי נמלא טל קוצותי רסיסי לילה. פשטתי את כותנתי איככה אלבשנה רחצתי את רגלי אינכה אטנפם. דודי שלח ידו מן החור ומעי המו עליו. קמתי אני לפתוח לדודי וידי נטפו מור ואצבעותי מור עובר על כפות המנעול. פתחתי אני לדודי ודודי חמק עבר נפשי יצאה בדברו בקשתיהו ולא מצאתיהו קראתיו ולא ענני. מצאוני השומרים הסובבים בעיר הכוני פצעוני, נשאו את רדידי מעלי שומרי החומות". (שיה"ש ה').

מה פשר העצלות של הרעיה? מדוע לא מתאמצת היא לפגוש את דודה שכה חכתה וערגה לו? הרי כל שנדרש ממנה הוא קימה ממיטתה ופתיחת דלת ביתה?!

מדוע הדוד נעלם לאחר התמהמהות הרעיה? מדוע לאחר החמצת המפגש עם הדוד פוגעים שומרי העיר ברעיה? להבנת הענין מעלה הרב סולביצ'יק שאלה מרכזית נוספת, אשר פתרונה יפתח צוהר להבנת כל השאלות. היהדות מחנכת אותנו מגיל צעיר ל"עמידה בזמנים" ובלשונו (שם עמ' 75): "היהדות הקפידה מאוד על איסור חימוץ השעה... שהייה כלשהיא נחשבת על ידה לפשע. האדם מפסיד לפעמים את עולמו בשל חטא אחד - ויתמהמה. מהו איסור נותר - אשר לא איחור השעה? מהו עוון חילול שבת - אם לא עשית מלאכה רגע אחד אחרי שקיעת החמה שמותרת היתה רגע אחד לפני? במה מתבטא ביטול מצוות, אם לא בהתמהמהות של דקים אחדים, כגון: קריאת שמע לאחר זמנה, נטילת לולב אחרי ביאת השמש?" מדוע הדקדוק "הקטנוני" הזה? וכי מה אכפת לקב"ה אם התפללתי שניה קודם או שניה לאחר מכן? האם הקב"ה "סוגר את המקלטים" לאחר זמן התפילה? בעיה זאת באה לידי ביטוי במיוחד במצות המצה. ההבדל הדק שבין חמץ למצה, ההבדל בין בצק ששהה שנייה פחות משמונה עשרה דקות, בו אני מקיים מצות מצה, לבין הבצק ששהה שנייה אחת יותר, עליו אני מתחייב בכרת, הוא הבדל של חיים ומות. מה התרחש בהבדל שנייה זו בה "הגלגל התהפך" באופן כה דרסטי? הרי ברור ופשוט שטעם המצה שנאפתה מבצק ששהה שמונה עשרה דקות פחות שנייה, יהיה זהה לחלוטין לטעם החמץ אשר נאפה מבצק ששהה שמונה עשרה דקות ועוד מספר שניות. מהי א"כ הסיבה לדקדקות המופרזות לכאורה?

החמצת השעה

יסוד גדול באמונת ישראל. הוא איסור חימוץ השעה. במהלך התקופות, מעניק הקב"ה לכנסת ישראל הזדמנויות להגאל דרך המציאות ההיסטורית, אלא שחלון הזדמנויות זה, מוגבל הוא בזמן. אם כנסת ישראל אינה משכילה להתעורר בזמן ולנצל באופן מיידי את ההזדמנות, התוצאות עלולות להיות הרות אסון ולגרור אתן את הסתר הפנים - וממילא גם מדת הדין הנלווית.

זהו, ע"פ הסבר הרב סולביצ'יק, הנמשל של החמצת השעה בפרק ה' בשיר השירים: **"...נפשי יצאה בדברו בקשתיהו ולא מצאתיהו קראתיו ולא ענני. מצאוני השומרים הסובבים בעיר הכוני פצעוני, נשאו את רדידי מעלי שומרי החומות"**.

ע"פ האמור לעיל, נוכל לבאר ביאור פשוט באגדת חז"ל (סנהדרין צ"ח) על ר' יהושע בן לוי העוסק בשאלת ענינו של משיח עם אליהו הנביא וכך מתאר לו אליהו את סימנו של המשיח: **"ומאי סימניה? יתיב דיני עניי סובלי חלאים, וכולן שרו ואסירי בחד זימנא, איהו שרי חד ואסיר חד. אמר: דילמא מבעינא, דלא איעכב" כלומר: המשיח יושב בין עניים עם פצעים רבים. כולם פותחים את כל התחבושות בבת אחת, מטפלים בכל הפצעים ולאחר מכן חובשים בחזרה, ואילו המשיח מטפל בכל פצע בנפרד כדי להיות מוכן לקריאה, שלא יתעכב. מדוע הכוונות של "דקה מקריאה" הינה סימנו של המשיח?**

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

ע"פ מה שראינו הרעיון מובן. ענינו של משיח, ענינה של הגאולה, הינה הזריזות להיגאל בו ברגע אשר ניתנת ההזדמנות גם אם עדיין יש פצעים לא מטופלים, אע"פ שאין הכל מושלם.

מעניין, שכבר בפסח הראשון במקרא בו אנו נפגשים בפרוש, אצל לוט והמלאכים - **"ויפצר בם מאוד ויסורו אליו ויבואו אל ביתו ויעש להם משתה ומצות אפה ויאכלו"** (בראשית יט') ומפרש רש"י שם שפסח היה, גם שם מופיע מוטיב החפזון בגאולה **"וויאצו המלאכים בלוט לאמר קום קח את אשתך ואת שתי בנותיך המצאות פן תספה בעוון העיר. ויתמהמה ..."** לוט לבסוף נגאל, אך באשתו שממשיכה להתמהמה פוגעת מדת הדין והיא הופכת לנציב מלח... מהלך היסטורי זה מתגלה גם בתקופת בית שני, וכדברי הכוזרי (מאמר ב' כ"ד): **"... כי אמנם חטא זה הוא אשר בגללו לא נתקיים היעוד אשר יעד האלוק ל"בית שני" ... כי הענין האלוקי עמד לחול עליהם כבראשונה, אילו נענו כולם לקריאה ושבנו לארץ ישראל בנפש חפצה, אבל רק מקצתם נענו - ורבים והחשובים שבהם, נשאר בבל מסכימים לגלות ולשעבוד, ובלבד שלא יפרדו ממשכנותם ומעסקיהם. ויתכן כי על זה רמז שלמה באמרו: "אני ישנה ולבי ער" - כינה את הגלות בשם "שינה" ואת התמדת הנבואה בקרבת בשם "לב ער" ובאמרו: קול דודי דופק" כיוון לקריאה אשר יקראם האלוק לשוב לארץ ... "פשטי את כותנתי" - מורה על התעצלות להישמע לקריאה ולשוב לארץ ישראל ... סוף דבר, רק חלק מן העם נענה ולא בלב שלם, ולכן גמלם האלוק כמחשבת לבם, ונתקיימו בהם ההבטחות האלוקיות רק במידה מצומצמת, כפי מעוט התעוררותם."**

כאמור, החמצת השעה עלולה לגרור אחריה החמצה של גאולה. גאולת בית שני אמורה הייתה להיות עוצמתית לפחות כגאולת הבית הראשון, אלא שהחמצנו את השעה בגלל ההתמהמהות הפרדוקסלית בגלות בבל.

"ושמרתם את המצות"

יסוד החמצת השעה בא לידי ביטוי לא רק ברמה האמונית כי אם גם ברמה ההלכתית של דקדוק במצוות. החמצת השעה בקיום המצווה עשויה לגרור השלכות של חיים ומוות, כפי שראינו לעיל. זהו חינוך מתמיד ויסודי של עולם התורה וההלכה, חינוך ל"עמידה בזמנים". על כן דרשו חז"ל (מכילתא, בא ט'): **"ושמרתם את המצות - ר' יאשיה אומר אל תקרי כן אלא ושמרתם את המצות כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצה אלא אם בא מצוה לידך עשה אותה מיד"**. יסוד הלכתי-חינוכי זה בא לידי שיאו בהבדל הדק שבין החמץ למצה. כאמור לעיל, שניות ספורות בלבד מבדילות בין המצה על ידה מקיימים אנו את מצות האכילה מן התורה, לבין החמץ עליו מזהירים אנו בכרת. האותיות מי' וצ' משותפות הן לחמץ ולמצה. כל ההבדל מתמצה בשוני שבין הה' לבין הח'. תג קטן מבדיל ביניהן, מקטע זניח לכאורה, אך הוא יוצר את כל ההבדל שבין ההחמצה לבין המיצוי, בין שם ה' המסומל באות ה' לבין החטא המרומז באות ח'.

זהו גם המסר העמוק שבחפזון. בראשיתה של הגאולה הראשונה, גאולת מצרים, אשר אמורה להוות מודל לכל הגאולות, מצווה אותנו הקב"ה להיגאל בחפזון, לא להתמהמה, לא "לחלוס", כי אם לפעול בנחישות ובמהירות. חפזון מצרים המכוון, הינו בנין אב לכל גאולות העתיד, בהן מצווים אנו שלא להחמיץ את השעה, בבחינת "מצווה הבאה לידך - אל תחמיצנה".

סיכום - סוף דבר

בכל דור ולכל תקופה, קיים "קול דודי דופק", השייך לתקופה זו. הקב"ה קורא לנו מתוך מהדורות החדשות, מתוך ההתפתחויות הפוליטיות והמדיניות, ולעיתים אף מתוך האבסורדים הגדולים ביותר. מחובתנו, בפרט בדור של אתחלתא דגאולה, להאזין לקול הדוד הדופק ולנסות להבין כיצד עלינו לפעול. מהלך הגאולה בו אנו נמצאים, מחולק הוא לשניים ע"פ הבנת גדולי ישראל, למהלך של גאולה גשמית ולגאולה רוחנית. התהליך צפוי להיפתח בגאולה

גשמית של קבוץ גלויות והקמת מדינה: **"וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבְּצֶךָ מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר הִפְצִיךָ ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁמָּה: אִם יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקֶצֶה הַשָּׂמַיִם מִשָּׁם ה' יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ: וְהִבְיָאֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר**

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

קָרְטוּ אֲבֹתֶיךָ וּירְשִׁתֶּנָּה וְהִיטַבְדָּ וְהִרְבָּדָּ מֵאֲבֹתֶיךָ" (דברים ל')

אמנם, תכליתו של התהליך היא הגאולה הרוחנית: "וְיָמַל ה' אֶלֶהֶיךָ אֶת לְבָבְךָ וְאֶת לְבַב זָרְעֶךָ לְאֶהְבָּה אֶת ה' אֶלֶהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ לְמַעַן חַיִּיד" (שם)
הראייה קוק, בדברים אשר נכתבו לפני עשרות שנים, אך כאילו נכתבו אמש, מאיר לנו נתיבה בהתבוננות על מפת הגאולה:

"מקובלים אנו שמרידה רוחנית תהיה בא"י ובישראל... השלוח הגשמית אשר תבוא לחלק מהאומה, אשר ידמו שכבר באו למטרתם כולה, תקטין את הנשמה, ויבואו ימים אשר תאמר "אין בהם חפץ", השאיפה לאידיאלים נשאים וקדושים תחדל וממילא ירד הרוח וישקע, עד אשר יבא סער ויהפך מהפכה ויראה אז בעליל כי חוסן ישראל הוא בקודש עולמים, באור ה' ובתורתו, בחשק האורה הרוחנית" (הרב קוק, אורות התחיה נ"א)

במיוחד בימים אלו, ימים אשר תאמר "אין בהם חפץ", ימים בהם נראה כאילו אפסו האידיאלים, השחיתות גואה והייאוש משתלט, חובה עלינו להוביל את המהפכה הרוחנית המתבקשת. "קול דודי דופק" וקורא לנו מתוך כל האבסורדים - "הַרְחִיבִי מְקוֹם אֶהְלֶךְ וְיִרְיעוֹת מְשֻׁכְּנוֹתֶיךָ יִטּוּ אֶל תַּחְשֻׁכֵי הָאָרֶץ כִּי מִיִּתְרָךְ וַיִּתְדַתֶּיךָ חֲזָקִי" (ישעיה נד ב'). צו השעה הוא הפצת הרוח, רוח התורה והמסורת, ללא פחד וללא לאות. כאשר הרוחות העכשוויות שוקעות, מגיע זמנה של רוח חדשה לזרוח, רוח רעננה, צעירה, מלאת חזון ואידיאלים, אשר תוביל אותנו בסופו של דבר אל הר ה' ואל בית אלוקי ישראל, לגאולה שלמה, ללא החמצת השעה במהרה בימינו. אמן.

2. כימי מצרים אראנו נפלאות: (מאת הרב נבצל, תשס"ג)

הנביא מבטיח לנו בשם ה' (לגבי הגאולה העתידה): "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מיכה ז, טו). ואמרו על זה חז"ל: "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות - יותר מנפלאות שעשיתי עם האבות" (ילק"ש בשלח רמז ר"ט). וקשה: הרי הפסוק אומר "כימי צאתך מארץ מצרים", משמע - כמו ביציאת מצרים. כיצד א"כ מסיקים מכאן חז"ל, שנפלאות הגאולה העתידה תהיינה גדולות יותר מאלה שהיו ביציאת מצרים?

הסביר הרב עובדיה במשל: כשהמציאו את הטלפון, אנשים התרגשו מאד. פלאי פלאות! מדברים כאן, ושומעים אותך בבית השני! לעומת זאת היום, אם אתה מחייג לאמריקה ואינך משיג קשר, אתה מתלונן על בזק... כי זה כל כך פשוט, כבר אין זה חידוש שאפשר לשמוע אותך עד אמריקה. ועל כן, אם רוצים לרגש אותך, להראות לך איזה חידוש, צריך להראות לך חידוש יותר גדול מזה שאפשר לדבר עם אמריקה. כך גם בענין הניסים: שאפשר להפוך מים לדם והגוי שותה דם והיהודי שותה מים, זה כבר ראינו במצרים. נסים כאלו אינם עוד בגדר "נפלאות" עבורנו, אלא דברים "רגילים" כביכול, שהרי הם מוכרים לנו כבר, ואנו מספרים אותם לילדים בכל שנה ושנה. ועל כן, אם הנביא מבטיח לנו שבגאולה העתידה נראה "נפלאות", על כרחך שמדובר בנסים גדולים יותר מאלה שהיו במצרים, אחרת אין כאן "נפלאות" אלא דברים שאנו כבר רגילים אליהם.

הסבר זה יפה מאד, אבל שבעים פנים לתורה. ומבאר הרב נבצל בדרך אחרת:

אפשר באמת, שהנפלאות שתהיינה בגאולה העתידה לא תהיינה גדולות יותר מאלו שהיו במצרים (וממילא לא קשה על דברי חז"ל מלשון הפסוק), אלא שהם יחדרו יותר עמוק ללב. במצרים ראינו נפלאות גדולות, וכן על הים ובמעמד הר סיני, ואף על פי כן, לאחר ארבעים יום ישראל כבר חוטאים עגל. הרי שהדברים לא חדרו מספיק לעומק הלב.

בימות המשיח, הנסים אולי לא יהיו יותר גדולים, אבל יחדרו יותר ללב. ההכרה בהשגחת ה', בדברי הרמב"ן "שכל דברינו ומקרינו כולם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם", לא תהיה רק לארבעים יום, אלא הכרה נצחית שלא תשתנה, שלא יהיה חורבן נוסף, שלא יהיה עגל נוסף, לא מרגלים נוספים, יהיה בנין ירושלים לעולם ועד, ומלכות

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

שמים לעולם ועד, נגיע להכרה עמוקה ויציבה שאין עוד מלבדו, "והיה ה' למלך על כל הארץ" במהרה בימינו, אמן.

3. טעם סימניו של רבי יהודה - דצ"ך, עד"ש, באח"ב.

רבי יהודה נותן סימנים במכות- דצ"ך עד"ש באח"ב. לחיילים אין בעייה להסביר זאת, שהרי כל דבר בצבא מתורגם לראשי תיבות... וכבר מובא במחזור וויטרי הסבר דומה: "כדי לקצר, דלעולם ישנה אדם דרך קצרה". אך רוב הפרשנים נוטים להסביר שרבי יהודה בא לתת חלוקה של המכות לשלש קבוצות. ישנן חלוקות רבות – הראשונה בהתראה על שפת היאור, השנייה בהתראה רגילה בביתו של פרעה, והשלישית ללא התראה. האברבנאל וה"כלי יקר" מסבירים שלכל קבוצת מכות הייתה מטרה שונה (כל לימדתי בשיעור שלי השנה בכיתות ז') - דצ"ך מטרתם להוכיח מציאות ה', שהרי פרעה טען בפגישתו הראשונה עם משה: "מי ה'?" אין מציאות שכזו. והנה בהקדמה למכת הדם נאמר: "בזאת תדע כי אני ה'!" הכאת היאור שנחשב לאליל המצרי (שהרי ממנו הם חיים), מוכיחה שיש גבוה מעל גבוה, ה' אלוקים מעל היאור. סדרת עד"ש באה כנגד טענת פרעה: "מי ה' אשר אשמע בקולו?". גם אם ישנה מציאות עליונה, האם היא מתערבת ופועלת בטבע? בהקדמה למכות אלו מכריז משה: "למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ". המציאות האלוקית פועלת בארץ, ועובדה שבמכות הללו יש אבחנה בין ישראל למצרים- "והפלה ה'...". הסדרה האחרונה- באח"ב באה כנגד טענת פרעה: "לא ידעתי את ה' וגם את ישראל לא אשלח"- מכות אלו באות להוכיח את יכולתו וכוחו הבלתי מוגבלת של ה', וכפי שאומר משה בהקדמה לסדרה זו: "בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ". הניסים בברד (אש ומים מעורבים, הברד שנשאר תלוי ועומד באויר בסופה של המכה וכ"ו) ובשאר המכות מוכיחים שאין כאן כוח טבעי אלא כוח עליון. הארכנו בדרך זו, אך ישנה גם דרכו של הרשב"ם, ועוד דרכים, אך נסתפק בכך.

4. מתוך אתר של ישיבת ההסדר במעלות.

לפני שמתחילים...

המצוה העיקרית בליל הסדר היא "והגדת לבנך ביום ההוא" (שמות י"ג). מסביב לשלחן המשפחה נערך מפגש יחודי שחלקיו השונים מבטאים את סדר היום של המשפחה: ישיבה משותפת של כל חלקי המשפחה, שיחה פתוחה ודיון על ערכים, סעודה, שירה ושמחה. הלילה הזה אמור להשפיע על כל לילות השנה. **הסעודה הזו היא דוגמא לחיים משפחתיים בריאים וטובים.**

בליל הסדר אנו מספרים את סיפור יציאת מצרים, "וכל המרבה הרי זה משובח."

עבור מי נכתבה הגדה של פסח?

ההגדה נכתבה **לאב**, המספר אותה **לבנו**. כל עניינו של ליל הסדר הוא לספר לבנים את מה שקיבלנו אנו מאבותינו,

ולהעביר להם את הלפיד הנצחי של עם ישראל, שעובר מדור לדור כבר שלושת אלפים שנה.

ליל הסדר הוא הזדמנות להיות קשובים לילדינו, להבין מה באמת חשוב להם, ולהעביר אליהם את הערכים שבאמת

חשובים לנו.

בנוסף לסיפור האירועים, עלינו לנסות לחיות מחדש את יציאת מצרים, ולהרגיש שאנו יוצאים לחירות בלילה זה.

אנו צריכים לבנות את מהלך הסדר בצורה שתוביל לחויה משותפת של בני המשפחה. לשם כך כדאי לשלב במהלך

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

הסדר גורמים שמחברים את כל בני המשפחה לסיפור ולחוויה: שאלות מפי הילדים, הצגות, חידונים, פרסים ושירים.

בחוברת זו ריכזנו מספר רעיונות ופעילויות מגוונות, שנועדו לעזור לך, עורך הסדר, להעביר את הסדר בצורה חווייתית ומעניינת לכל בני המשפחה.

שיעורים וכמויות בליל הסדר:

רביעית יין – חייבים לשתות 4 כוסות יין, כל כוס 86 גר' (ניתן למדוד זאת בערב פסח לפי בקבוק של תינוק – 86cc .
כזית מצה – 27 גר', חולים ואנשים מבוגרים יכולים להסתפק בשיעור של 19 גר'.
(מצת מכונה שוקלת בממוצע 30 גר', ולכן אם מדובר במצת מכונה צריך לאכול 3/4 מצה, מצת יד – יש להקפיד לקחת לפחות 1/2 מצה).
יש לאכול בליל הסדר 4 זיתים לפי השיעור הזה. (יש שמקפידים על 5 זיתים).
כזית מרור – לספרדים – 29 גר'.
לאשכנזים – 17-19 גר'. (עלי חסה בשיעור 17 גר' – 19 גר').
זמן אכילת המצה – כדי אכילת פרס (4 דקות לדעות המחמירות, עד 7 דקות למקלות).

כל הסדר על רגל אחת - סימני הסדר

בפתיחת ההגדה נוהגים לשיר ביחד עם הילדים את כל סימני הסדר.

קדש מקדשים על יין, כוס ראשונה מארבע כוסות של ליל הסדר. שותים בהסבה על צד שמאל.

ורחץ נוטלים ידיים בלא ברכה. הסיבה לנטילה זו משום שאכילת ליל הסדר נעשית בטהרה, וגם כדי לגרום לילדים להתעניין ולשאול.

כרפס לוקחים מעט ירק, טובלים במי מלח ואוכלים. גם כאן המטרה להתמיה את הקטנים, וכן על מנת שאכילת ליל הסדר תהיה לתיאבון, כדרך בני חורין.

יחץ בוצעים לשני חלקים את המצה האמצעית משלוש המצות. את החלק הגדול מצניעים לצורך ה'אפיקומן' שבסוף הסעודה, ואת החלק הקטן משאירים במקומו.

מגייד אומרים את ההגדה. הילדים שואלים מה נשתנה, ומצוה להרבות בסיפור יציאת מצרים. בסיום ההגדה שותים בהסבה כוס שניה מארבע כוסות.

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

החצה נוטלים ידיים לסעודה, והפעם מברכים: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על נטילת ידיים."

מוציא מצה לוקחים את 3 המצות ומברכים "המוציא לחם מן הארץ". אחר כך מניחים את התחתונה ומברכים על השתים הנותרות "אשר קידשנו... על אכילת מצה". אוכלים בהסבה כזית מן המצות.

מרור לוקחים כזית מרור, טובלים מעט בחרוסת, מברכים "ברוך... אשר קידשנו במצוותיו וציוונו על אכילת מרור", ואוכלים.

כורך לוקחים את המצה השלישית שנשארה מהברכה, כורכים אותה עם כזית מרור ואוכלים בהסבה. זהו זכר לזמן המקדש, שאז נאכל קרבן פסח בצורה זו, עם מצות ומרור.

שולחן עורך אוכלים את סעודת החג בשמחה ובשירים... היה שווה לחכות...

צפון מוציאים את שבר המצה שהצניעו ל'אפיקומן' (אם עדיין לא נגנב...). אוכלים כזית בהסבה. אחריו לא אוכלים יותר כדי שישאר טעם מצה בפה. מצה זו היא זכר לקרבן הפסח שהיה נאכל בגמר הסעודה. טמון בכך מסר שאכילתנו אינה באה מתוך שיעבוד הרעב אלא מתוך חירות.

ברך מוזגים כוס שלישית מארבע כוסות, מברכים ברכת המזון ולאחר מכן שותים כוס זו בהסבה.

הלל מוזגים כוס רביעית מארבע כוסות, ומוזגים גם 'כוס של אליהו'. פותחים את הדלת ואומרים תפילת "שפוך חמתך..." , ואחר כך אומרים את פרקי ההלל בשמחה. בסוף ההלל שותים את הכוס הרביעית.

נרצה כיון שערכנו את הסדר כהלכתו נתקבלו מעשינו ברצון לפני ה'. נוהגים להוסיף ולשיר שירי פסח שונים.

עיקר סיפור יציאת מצרים מובא ב"מגיד". לפניכם מספר רעיונות שניתן לשלב במהלך קריאת ההגדה על ידי בני המשפחה. הרעיונות מובאים לפי סדר ההגדה. בסוף החוברת תמצאו רעיונות להפעלות לכל בני המשפחה.

הא לחמא עניא

אנו עומדים נדהמים מול יהודים שערכו סדר, הסבו ושתו ארבע כוסות כבני חורין במצבים הקשים ביותר. בגטו באירופה ובמלאח במרוקו. אנו שואלים את עצמנו, מהיכן שאבו היהודים כוחות להרגיש בני חורין בתוך חשכת הגלות? איך חגגו פסח כשסביבם רוחשת שנאה?

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

התשובה: כח האמונה.

שלושה מקורות לכח האמונה היו ליהודים בגלות, שאותם נמצא באמירת הקטע הפותח במילים "הא לחמא עניא":
א. **העבר** המיוחד שלנו – הקשיים, המלחמות והרדיפות שעמנו הצליח בעזרת ה' לעמוד בהם ולשמור על יחודו - "הא לחמא עניא שאכלו אבותינו..."

ב. **"היחד" בהווה** - כל דכפין יתי ויכול" - "כל מי שרעב יבוא ויאכל כמה שצריך, ויעשה עמנו את הפסח."
ג. מתוך העבר וההווה מגיעים **לאמונה בעתיד הגדול** המובטח לנו: "השתא הכא בשנה הבאה בארעא דישראל..." - השנה אנחנו כאן (בגלות), אך בשנה הבאה בארץ ישראל. השנה אנו עבדים, אך בשנה הבאה בני חורין. לנו, היושבים בארץ ישראל, יש משמעות מיוחדת למשפט זה, כי אנו רואים בעינינו דברים שדורות רבים חלמו עליהם. אותה אמונה שהחזיקה מעמד במשך אלפי שנים - מתגשמת לעינינו.

מה נשתנה

קטע זה אהוב ביותר על הילדים, המשחקים בו תפקיד מרכזי - שואלים את ארבע הקושיות. למה דווקא הילדים?

משום שליל הסדר נועד לחזק אצלנו את הידיעה החשובה, **שהקשר בין הורים לילדים הוא הבסיס לקיומו של עם ישראל**. את הערכים, השאיפות והחזונות של העם כולו אנו יכולים לפתח ולממש רק דרך העברתם לילדינו, המבטיחים את קיום העם בעתיד. כל עניינו של ליל הסדר הוא לספר לבנים את מה שקיבלנו אנו מאבותינו, ולהעביר להם את הלפיד הנצחי של עם ישראל, שעובר מדור לדור כבר שלושת אלפים שנה. עם ישראל הוא עם נצחי. התחלנו את דרכנו ביציאת מצרים, ועדיין לא סיימנו אותה. הילדים, דור ההמשך, הם המבטיחים את קיומנו הנצחי, ולכן כל כך חשוב לחבר אותם אל הערכים הנצחיים שלנו. בכל שנה כשאנו חווים מחדש את יציאת מצרים ואת הולדתו של עם ישראל - אנו מחזקים מחדש את הקשר אל הילדים שלנו - אל הנצח!

כנגד ארבעה בנים דיברה תורה

בקטע הזה אנחנו יכולים לראות שוב את אחת הנקודות החשובות של הערב. החיבור לילדים שלנו. היכולת שלנו כהורים לחנך את ילדינו לפי הדרך שמתאימה להם, להבין את המורכבות והשונות שבכל ילד וילד. חז"ל אומרים לנו: אבא, אמא, הכירו את בניכם! למדו להבדיל ביניהם ותנו לכל בן את התשובה המתאימה לו! הם רוצים לשמוע אותנו, אנחנו רק צריכים למצוא את השפה המתאימה לכל ילד.

הרשע

מהו חטאו הגדול של הבן הרשע? למה אנחנו כל כך כועסים עליו? בהגדה כתוב: "לפי שהוציא את עצמו מהכללי". הרשע לא רואה את עצמו חלק מעם ישראל, וחושב שהוא יכול להיות לבד. הוא אומר: "מה העבודה הזאת לכם" - כאילו הוא לא חלק מהעבודה של כל העם.

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

מי שכורת את עצמו מעם ישראל - הופך את עצמו לרשע. הבסיס לכל דבר הוא להרגיש חלק מהעם, לשמוח בשמחותיו, להשתתף בצעריו ולרצות בטובתו. פשוט להרגיש חלק מהעם.

"והיא שעמדה לאבותינו ולנו, שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו... והקב"ה מצילנו מידם"

אכן כך!

בכל דור קם עלינו אויב חדש! האנטישמיות מעולם לא נעלמה, היא רק החליפה שמות ופרצופים. עמים שלמים קמו ונפלו. רבים מהם שמו להם למטרה להשמיד, להרוג ולאבד את העם היהודי. סבלנו גזירות נוראיות, ובכל זאת שרדנו!

ניתן לבקש מבני הבית דוגמאות לאירועים שבהם ניסו להשמיד את עם ישראל.

פרעה במצרים ועמלק במדבר לפני כ-3300 שנה, היוונים לפני כ-2200 שנה, הרומאים לפני כ-2000 שנה, מסעות הצלב לפני כ-1000 שנה, גירוש ספרד לפני כ-500 שנה, השואה האיומה, האויבים של ימינו.

על הפלא הגדול שבנצחיותו של עם ישראל כותב הסופר האמריקאי מארק טוויין:

אם להאמין לסטטיסטיקה, מהווים היהודים אחוז אחד בלבד מאוכלוסיית העולם... היה זה איפה טבעי, אילו לא היינו שומעים עליהם אלא לעיתים רחוקות. אבל אנו שומעים עליהם, ושומעים עליהם תמיד. המצרים, הבבלים, הפרסיים, היוונים והרומאים קמו ומלאו את האדמה, בקולות רועשים, ולאחר מכן נפלו... העם היהודי ראה את כולם וניצח את כולם. הוא אינו מגלה לא התנוונות, לא מחושי זקנה, לא תשישות איברים ולא התמעטות כוחותיו. כולם בני תמותה - חוץ מהעם היהודי. עמי הגבורה חלפו ואינם עוד, ורק העם היהודי נשאר. **מהו סוד נצחיותו של העם היהודי?**

בליל הסדר אנו עונים תשובה לשאלתנו. **סוד נצחיותו של העם היהודי הוא: "הקב"ה מצילנו מידם."**

גם אם קשה לראות את השגחת הקב"ה עלינו בכל רגע - במבט על ההיסטוריה אפשר לראות זאת בצורה ברורה. שישים השנים האחרונות הוכיחו לנו פעם נוספת את השגחתו של הקב"ה על עמו - מהשואה הגענו תוך כמה שנים להקמת מדינה, ולניצחונות גדולים בזה אחר זה.

נפתח את העיניים ונסתכל סביב!

"דיינו" - "אילו הכניסנו לארץ ישראל"...

מטרתה של יציאת מצרים היא להגיע לארץ ישראל לאחר קבלת התורה בהר סיני.

עם ישראל נקרא עם רק כאשר הוא נמצא בארץ ישראל, כי היא מקומו הטבעי, היא הבית שלו. ארץ ישראל היא

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

המקום שבו אנו יכולים לפתח בצורה הטובה ביותר את עצמנו כעם, וכך להביא לעולם כולו את מה שיש בנו: את האהבה, האמונה, המוסר וערכי היהדות. כשעם ישראל גולה מארצו ונמצא בחוץ לארץ, הוא כמו אדם שאיבד את הכרתו, והוא מתפקד בצורה המינימלית הדרושה לקיומו - רק הלב מגלה סימני חיים, ושאר האיברים לא פועלים. רק כשאנו שבים לארץ אנו מתעוררים וקמים לתחיה מחדש, ומתחילים לחיות באמת, להיות עם שיש לו מדינה, צבא, חברה, תרבות וחזון. גם ארץ ישראל מתנהגת כמו אדם חולה כאשר עם ישראל עוזב אותה. במשך שנות הגלות היתה הארץ ריקה, שוממה ומלאה ביצות. רק כשעם ישראל חזר לארץ והתחיל לחיות בה מחדש - התעוררה ארץ ישראל וקמה לתחיה - ההרים פורחים, העצים מבלבלים והמדבר פורח. כך מתקיים הקשר בין העם והארץ. זה קשר שאי אפשר לנתקו. הוא חזק ומתקיים במשך אלפי שנים, ללא הפסק.

חירות - "בכל דור ודור"...

אנו קוראים את סיפור ההגדה, וחושבים לעצמנו: כמה מיושן הוא מושג העבדות. בימינו כזה דבר לא היה יכול לקרות. כיום אנו אנשים חופשיים.

"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים"

בכל שנה מחדש בליל הסדר, אנו צריכים להרגיש שאנו יוצאים מעבדות לחירות. איך אפשר להרגיש כך? האם אנו עבדים? מי משעבד אותנו? זהו נושא מתאים ל"שיחה משפחתית" - האם אנו באמת חופשיים? האם אנו נקיים מכל עבדות? כדאי לעצור ולקיים דיון בין כל משתתפי הסדר בנושא: "עבדות וחירות והקשר שלהן אלינו."

נקודות שאפשר להתייחס אליהן במהלך הדיון:

האם חופש הוא היכולת לעשות מה שאני רוצה?
האם כל אחד מאיתנו עושה מה שהוא באמת רוצה?
אנו עובדים ימים ולילות כדי להביא כסף הביתה. האם כך אנו רוצים לנצל את הזמן שלנו? אולי העבודה היא סוג של עבדות?
האם מי שרוצה לעשן, למשל, הוא חופשי?

האם אדם שמן שלא רוצה להפסיק לאכול עוגות הוא חופשי? אולי הוא בעצם משועבד לאוכל?
האם גם לנו יש דברים שאנחנו משועבדים להם, ואנו קוראים להם "רצונות"?

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

לסיכום הדיון:

מושגי החופש והעבדות שייכים גם לימינו.

לכל אחד מאיתנו יש רצונות ושאיפות. השאלה היא מהו רצון אמיתי, ומהו רצון חיצוני בלבד - שאנו משועבדים לו, אך לא תמיד רוצים בו.

החירות היא החופש לעשות את מה שאנו באמת מאמינים בו, בלי להיות משועבדים לדברים חיצוניים כמו הרגלים שליליים, תאוות, כבוד ועוד.

אדם שהפסיק לעשן לאחר שנים רבות כי הוא רוצה חיים בריאים - הוא בן חורין אמיתי, ששחרר את עצמו מהשעבוד לסיגרית, והוא חופשי להשקיע בדבר האמיתי - בדאגה לחייו. השחרור מכל השעבודים המקיפים אותנו הוא משימה לא פשוטה, אך מובטח כי שכר בצידה - איכות חיים, שמחת חיים וחופש לחיות כמו שאנו רוצים באמת.

מצה - "כל שלא אמר שלושה דברים אלו"...

בואו נתבונן לרגע על ההבדל בין המצה ללחם.

שניהם עשויים ממים וקמח שהופכים לבצק ו...לתנור. כל ההבדל הוא בזמן שנתנו לבצק לתפוח, להתנפח. ככל שנותנים לבצק לתפוח יותר (להחמיץ) הוא יוצא גבוה יותר, עשיר יותר ויפה יותר. ואילו המצה - לחם עוני! כמעט

ולא לשנו את הבצק וכבר שרפנו אותו בתנור.

אנו צריכים ללמוד מהמצה שלא נותנת לעצמה לתפוח. גם לנו יש נטיה לתפוח ולהתנפח מגאווה - לטפוח לעצמו על השכם, ולהגיד אני! אני! מי מאיתנו לא מתעצבן כש"חותכים" אותו בכביש? אם נעצור לרגע ונחשוב, נגלה כי

העצבים שלנו נובעים מגאווה - לא יכול להיות שיעשו לי דבר כזה!

בפסח אנחנו מחנכים את עצמנו לעזוב לרגע את הגאווה בצד. אנחנו לא יותר חשובים מאף אחד. כולנו יצאנו יחד ממצרים - עשירים ועניים, חכמים וכאלה שפחות...

כולנו אוכלים עכשיו יחד "לחם עוני", שלא מבליט את עצמו. דוקא לחם זה מסמל את הגאולה הכללית של עם ישראל. אם נלמד את המסר של המצה, נגיע גם לגאולה פרטית של כל אחד ואחד.

חג שמח ובתיאבון!

מרור - "כל שלא אמר שלושה דברים אלו"...

סיפור זה סיפר לנו רבי נחמן מברסלב

יהודי וגוי נסעו יחדיו לצורך עסקיהם. לאחר זמן החלו להפסיד בעסקיהם, וכאשר הגיע ערב פסח - לא נותר להם

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

כסף עבור אוכל להחיות את נפשם.

אמר היהודי לגוי: "יש לי רעיון! בוא איתי אל בית הכנסת של היהודים, ואני מבטיח לך שאף יהודי לא ישאיר שני 'יהודים' אחרים בלי אפשרות לערוך את הסדר. אלמד אותך מנהגים של יהודים, שתדע איך לנהוג." כך היה. מיד בתום התפילה ניגשו אנשי הקהילה אל צמד האורחים והזמינו אותם לליל הסדר. בעל בית אחד לקח את היהודי ואילו הגוי הוזמן לביתו של אחד מעשירי העיירה. הגיעו לביתו של אותו עשיר, והבית גדול, יפה וחם.

הגוי, שהיה רעב מאוד, ציפה שמיד יתחילו בסעודה. התיישבו סביב השולחן היפה... והנה בעלת הבית מגיעה ובידה כרפס במי מלח. התאכזב הגוי, ובודאי שלא שבע. קראו את ההגדה, אמרו דברי תורה, האריכו בשירים... סוף סוף הגיעה המצה! שמח הגוי, כי חברו הסביר לו שלאחר אכילת המצה אוכלים את סעודת החג. והנה הגישו עוד משהו... מיהר הגוי ומלא את פיו מן המאכל... מרור, נעשה לו כל כך מר בפה! דמעות עלו בעיניו!

חשב הגוי שהיהודי צחק עליו, וש"הסעודה המובטחת" היא למעשה סעודת מרורים. קפץ ברוגז מן השולחן ואמר: "יהודים! אחרי כל הדברים האלו זה מה שאוכלים?!", וברח. מאוחר בלילה הגיע חברו היהודי, שמח ומדושן מן הארוחה שאכל. ראה את פניו המרירים ושאלו לפשר הדבר. מששמע את סיפורו צחק ואמר: "אם היית יהודי היית מבין שבשביל כל דבר טוב, צריך לאכול קצת 'מרור'..."

"לשנה הבאה בירושלים הבנויה"

שנה אחר שנה מסיים היהודי את אמירת ההגדה במשפט "לשנה הבאה בירושלים הבנויה", למרות שגם לפני שנה וגם לפני עשר שנים אמר אותו משפט ועדיין לא קרה כלום; למרות שגם לפני מאה, מאתיים ואלף שנה אבותיו אמרו משפט זה ועדיין לא הגיעו לירושלים. **עד שיום אחד התברר, שאמונה תלושה זו חזקה מכל המעצמות שחלפו מן העולם ואילו אנו באמת חזרנו לירושלים.**

ברוך ה', יצאנו מהגלות ואנו בארץ ישראל, אבל הקשיים עוד לא הסתיימו ואנו זקוקים לכח פנימי. האם לנו, שהגענו לארץ ישראל, יותר קל לשאוב כוחות מאותם מקורות של היהודי בגלות? התשובה: כן ולא. כן, כי אנו כבר ראינו שאותה אמונה בת אלפים שנה - "לשנה הבאה בירושלים" - התגשמה. מתוך כל הצרות בגלות, שבסופן השואה האיומה, קמה ונוסדה מדינת ישראל. ולא, כי עכשיו שנדמה שסיימנו את הדרך ושבו הביתה, ציפינו סוף סוף לשקט. והנה, שוב שונאים אותנו ולוחמים בנו, והאכזבה גדולה.

אז מה עושים?

צריכים להבין, שאם יש עוד קשיים, אז "סימן שעוד לא הגענו, וצריך להמשיך ללכת". כנראה טעינו כשחשבנו שסוף הדרך הוא מדינה ככל העמים, מין שוויץ שכזו. לא לשם כך החזקנו מעמד וסבלנו אלפי שנים, לא כדי להיות "ככל הגוים". עדיין לא גילינו את האור המיוחד הגנוז בנו, את הסוד שלשמו אנו מחזיקים מעמד אלפי שנים. הגענו

הצעות להפעלות במהלך הסדר:

בכדי להוסיף לסדר צד חוייתי מובאות כאן הפעלות שונות המתאימות לגילאים השונים. מומלץ להכין פרסים מראש, ולעשות תחרות בין כל בני המשפחה.

1. **הצגות.** נבקש מהילדים להציג כל מיני קטעים המופיעים במהלך ההגדה. רוב הילדים משתפים פעולה ומרגישים שהם שותפים מלאים בסיפור ההגדה. נבקש להציג כל קטע בכמה צורות שונות - בהתרגשות, בדרמטיות, בשמחה, בשירה, ללא קול ובצורות נוספות כיד הדמיון הטובה. בהמשך מובאת הצעה אחת להצגה על יציאת מצרים.

2. **פנטומימה.** אחד מבני המשפחה מציג בפנטומימה מושג מההגדה, ושאר בני המשפחה צריכים לזהות מהו המושג.

דוגמאות:

ארבע כוסות, ארבעה בנים, עשרת המכות, קריעת ים סוף, הלילה הזה כולנו מסובים, בן חורין, עבודת פרך, מרור, חיות ודמויות מ"חד גדיא" ומ"אחד מי יודע".

3. לאחר אמירת ה"הלל" בו אנו מודים לה' על מה שעשה לנו, נלמד גם אנו להודות על דברים שנעשו לנו. נבקש מכל אחד מבני המשפחה לבחור מישהו מהמשתתפים בסעודה ולהודות לו על דבר טוב שהוא עשה לו.

4. משחקי שירים:

בשיר "חד גדיא" כל אחד מבני המשפחה מקבל חיה או דמות המופיעה בשיר וכשקוראים בשמה עליו לחקות את החיה או הדמות.

בשיר "אחד מי יודע" נחלק לכל אחד מבני הבית מספר משלו אותו הוא אומר כל השיר.

5. חידות.

מספרים בהגדה:

3- כל שלא אמר שלושה דברים אלו... פסח, מצה ומרור, אבות.

4- כוסות, בנים, אימהות. לדעת רבי אליעזר לקו על הים ארבע מכות.

10- עשר המכות, עשרת הדברות.

11- כוכבים.

40- במצרים לקו בארבעים מכות.

70- ר' אלעזר בן עזריה: "כבן שבעים שנה", "בשבעים נפש ירדו אבותינו"...

מה המספר הגדול ביותר המופיע בהגדה (250)? מכות שלקו המצרים לפי דעת רבי עקיבא.

בעלי חיים בהגדה

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

מקנה, סוסים, חמורים, גמלים, בבקר ובצאן, צפרדע, כינים, ערוב, ארבה, (הרים תרקדו כ) אילים, כפירים (רשו ורעבו), (סבונני) כדבורים, אריות.

שעשועון א' ב'

- א - טועם בכל בית מהיין. (אליהו)
- ב - אחת המכות. (בכורות)
- ג - עולה שני זוזים (גדיא)
- ד - אחת המכות. (דם)
- ה - קוראים אותה בלילה מיוחד. (הגדה)
- ו - אחד מסימני הסדר. (ורחץ)
- ז - גם בקערה וגם ביד. (זרוע)
- ח - לא יום רגיל. (חג)
- ט - אחד מהחכמים שסעדו בבני ברק. (טרפון)
- י - נקרע לכבוד בני ישראל. (ים סוף)
- כ - ריק, ליד השולחן. (כסא של אליהו)
- ל - מאחלים אחד לשני לפני שתיית יין. (לחיים)
- מ - ירק מר. (מרור)
- נ - החודש בו אנו נמצאים (ניסן)
- ס - כינוי לכל הערב הזה. (סדר)
- ע - אחת המכות. (ערוב)
- פ - מלך מצרים. (פרעה)
- צ - מוסתר. לקראת הסוף. (צפון)
- ק - כסף שאוספים לצורך עניים. (קמחא דפסחא)
- ר - זה שצריך לתת לו בשיניים. (רשע)
- ש - כדי שהקטנים ישימו לב. (שינוי/שאלות)
- ת - זמן ההריון. (תשעה חודשים)

מצא את המילה המשותפת!

- 1. חושך, מכות, ארץ (מצרים)
- 2. כוסות, אמהות, קושיות (ארבע)

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

3. אדום, מתוק, ישן (יין)

4. שאלת, וישר, ולא נשלם (תם)

5. זרה, שבלב, קשה (עבודה)

6. עולם, מילה, מועצות (ברית)

5. לאן נעלם משה מההגדה, מדוע שמו של המנהיג שהוציא את ישראל ממצרים לא מופיע בהגדה?

שאלת פתיחה: כמה פעמים מוזכר משה רבנו בהגדה של פסח?

רבים יענו בוודאי: "אף לא פעם אחת". תשובה זו אמנם אינה נכונה, שכן משה מוזכר פעם אחת, אך זאת אמנם רק **אגב אורחא בקריאת הפסוק**: "ויאמינו ב- ה' ובמשה עבדו".

אך העובדה שאנשים מתקשים להיזכר באותו אזכור בודד מלמדת שהמגמה של עורכי ההגדה להעלים את משה רבנו צלחה בידם באופן מלא. **בתודעת העם אכן נותקה ההגדה מזמותו של משה.**

נראה כי העלמת משה מן ההגדה נעשתה באופן מודע ומכוון, שכן הדומיננטיות שלו בכל תהליך היציאה ממצרים הייתה אמורה לגרום באופן טבעי לכך ששמו ופעלו יופיעו בהגדה.

א. אלא שבעלי ההגדה בחרו לוותר על סיפור יציאת מצרים המתואר בפירוט בספר שמות אשר בו מוזכר משה שוב ושוב, ותחת זאת הרחיקו עדותם אל הקטע: "ארמי אובד אבי" שבספר דברים ממנו משה נעדר.

ב. ההגדה אף העדיפה לצטט פסוקים מתוך צוואת יהושע לעם ישראל (יהושע כד, ב-ד) כשהיא עוצרת את הציטוט בדיוק לפני הפסוק: "ואשלח את משה ואת אהרן ואגף את מצרים".

מתוך ההגדה של פסח, "מגיד":

צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו. שפירעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל. שנגאמר: **ארמי אבד אבי וירד מצרימה ויגור שם בבתי מעט, ויהי שם לזוי גדול עצום ורב:**

וירד מצרימה אנוס על פי הדבור:

ויגור שם, מלמד שלא ירד יעקב אבינו להשתקע במצרים אלא לגור שם...

בבתי מעט, כמה שנגאמר, בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך ה' אלהיך ככוכבי השמים לרוב..

וירעו אתנו המצרים ויעזונו ויתנו עלינו עבודה קשה:

וירעו אתנו המצרים, כמה שנגאמר, הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ:

ויעזונו, כמה שנגאמר, וישימו עלינו שרי מסיים למען ענותו בסבלותם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס:

ויתנו עלינו עבודה קשה, כמה שנגאמר, ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך:

ונצעק אל ה' אלהי אבותינו וישמע ה' את קלנו וירא את עזינו ואת עמלנו ואת לוננו:

ונצעק אל ה' אלהי אבותינו, כמה שנגאמר, ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויצעקו, ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה:

וישמע ה' את קלנו, כמה שנגאמר, וישמע אלהים את נאקתם ויזכר אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב...

ויעזונו ה' ממצרים ביד חזקה ובזרע זטויה ובמרא גדול ובאותות ובמופתים:

ויעזונו ה' ממצרים, לא על ידי מלאך ולא על ידי שרף ולא על ידי שליח. אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו ובעצמו. שנגאמר,

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

וְעִבְרָתִי בְּאָרְץ מִצְרַיִם כִּלְיָהָהּ וְהִפִּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאָרְץ מִצְרַיִם מֵאֲדָם וְעַד בְּהֵמָה וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה'.

וְעִבְרָתִי בְּאָרְץ מִצְרַיִם כִּלְיָהָהּ הַזֹּאת, אֲנִי וְלֹא מִלְאָךְ. וְהִכִּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאָרְץ מִצְרַיִם אֲנִי וְלֹא שָׂרָף. וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעִשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי וְלֹא הַשְּׁלִיחַ. אֲנִי ה' אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר...

מתחלה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו. שְׁנָאֲמֹר:
וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, בְּעֵבֶר הַנְּהָר יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם תִּירוּזוּ אֲבֵי אֲבֹתְהֶם וְאֲבֵי
זָזוּר וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲזוּרִים: וְאֶקְוֶה אֶת אֲבֵיכֶם אֶת אֲבֹתְהֶם מֵעֵבֶר הַנְּהָר וְאוֹלָךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן וְאַרְבָּה אֶת אֶרְעוֹ
וְאֶתְּן לוֹ אֶת יַעֲזֹק, וְאֶתְּן לַיַּעֲזֹק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו, וְאֶתְּן לְעֵשָׂו אֶת הַר שֵׁעִיר לְרֵשֶׁת אוֹתוֹ, וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו יָרְדוּ מִצְרַיִם:
{הַפְסוּק הַבֵּא - חֲסֵד: וְאֶשְׁלַח אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן וְאָנֹכִי אֶת מִצְרַיִם כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ וְאֲזוּר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם}

הסברים:

- לו היינו שואלים את משה רבינו עצמו האם אתה רוצה לכבב בהגדה, מה היה אומר?
החפץ חיים פירש שהצנעת משה היתה חסד עם משה ונובעת מ**מידת הצניעות שלו עצמו**, שכן בהיותו **עני מכל אדם** לא היה זה בטובתו שיעלו על נס את פעלו.
מלכתחילה סירב לקבל את השליחות, ולא נעתר אלא לאחר דו-שיח ממושך ועיקש עם קונו.
רצונו של אדם גדול וצדיק כמשה חזקה שיבוא לידי מימוש במוקדם או במאוחר, והואיל ויצא מפיו המיאון להיות הדמות המובילה ביציאת מצרים, קרה הדבר שלפחות בסיפור על יציאת מצרים הוא אכן נעלם.
- **הגאון מוילנא** - מגמת ההגדה להדגיש את המסר: "אני ולא מלאך, אני ולא השליח" - הגאולה היתה **על ידי הקב"ה בלבד, בלא כל עזר אנושי**. זו הסיבה שמשה נחל כישלון בתחילת דרכו, כאשר בעקבות הופעתו אצל פרעה הכביד הלה את עולו על בני ישראל. להמחיש לכולם שרק המכות הניחתות משמים הן שמסוגלות להביא לגאולה. אילו היה משה משיג הישג כלשהו בפגישתו עם פרעה עלולים היו בני ישראל לייחס לו יכולת עצמאית מסוימת והיתה הגאולה ממצרים נתפסת בעיניהם כגאולה בשיתוף (איזנשטיין, אוצר פירושים להגדה, עמ' 314).
מדרשי חז"ל האומרים שישראל נגאלו ממצרים למרות שהיו שקועים במ"ט שערי טומאה. המדרש: הגאולה באה באיתערותא דלעילא בלא כל איתערותא דלתתא. ההגדה מבליטה מגמה זו, ומתארת את
- גאולת ישראל כפרי פעילות אלוקית בלבד, כשהאדם והעם היו פסיביים כמעט לחלוטין, ולכן משה נעלם לחלוטין.

אדמו"ר מקלויזנבורג - להעניק עידוד לעם ישראל בדורותיו היתומים. אילו היה משה מורגש ומודגש בהגדה, היה עלול להתקבל הרושם שיש צורך באנשי מופת צדיקים משכמם ומעלה כדי לזכות לגאולה, ובכך היינו עלולים לבוא לידי יאוש מסיכויי הגאולה בדורות הללו בהם אין לנו רועה נאמן בבחינת משה. **רצו עורכי ההגדה לנסוך אמונה בעם ישראל בכל עידן ועידן שגאולה תיתכן בכל מצב, וגם בדור יתום ממנהיגים בעלי שיעור קומה אין להתייאש ממנה**.

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

6. וורטים קצרים לליל הסדר שנערכו על ידי.

ברכה על מצוות הגדה (פרוכטר)

הרמב"ם כותב בהלכות חמץ ומצה פרק ז', הלכה א' :

"מצוות עשה של תורה לספר בניסים ונפלאות שנעשו לאבותינו במצרים, בליל חמשה עשר בניסן- שנאמר "זכור את היום הזה אשר יצאתם ממצרים" (שמות י"ג-ג')."

נשאלת השאלה – אם סיפור יציאת מצרים הינה מצוות עשה, מדוע אין מברכים ברכה לפני עשייתה, כמו שבאר המצוות, שקודם לעשייתם מברכים עליהם ?

ניתן כמה הסברים לעניין זה :

יש הסוברים, שיוצאים ידי חובת מצוות סיפור יציאת מצרים מדאורייתא בברכה שאחרי קריאת שמע בתפילת ערבית (דעת המאירי), או בקידוש (דעת ר' ירוחם), ולכן לא שייך לברך על מצווה זו שוב לפני מגיד, שהרי כבר יצאו

ידי חובה.

אך קשה להסבר זה- הרי המצווה היא לספר על יציאת מצרים, ולא יוצאים ידי חובה רק על איזכור יציאת מצרים, ולכן חוזרת הקושיה – למה לא מברכים על הסיפור ?

לפי שיטת הרא"ש, עיקר המצווה הוא המעשים שנעשים זכר ליציאת מצרים ועליהם מברכים – כמו "על אכילת מרור", ולכן לא מברכים על האמירה, שהיא אינה עיקר המצווה אלא תפקידה לענות לבן השואל, אבל לא יותר מכך.

אך גם על תשובה זו קשה – הרי סיפור יציאת מצרים בלילה זה אינה חלק שולי שתפקידה רק לענות לשואל, שהרי גם אם אין לאדם מי שישאלנו, הוא עדיין מחוייב לספר ביציאת מצרים כמו

שכותב הרמב"ם בהלכות ב'ג' : **"אף על פי שאין לו בן, אפילו חכמים גדולים, חייבים לספר ביציאת מצרים.....מצווה להודיע לבנים ואפילו לא שאלו"**, א"כ רואים שעניין הסיפור הוא מהותי, ולכן נשאלת הקושיה למה לא מברכים על מצוות ההגדה ?

השפת אמת – מסביר שאחד הטעמים שאין מברכים על מצוות שבין אדם לחברו כמו גמילות חסדים, צדקה, כיבוד הורים,.... הוא משום שאלו הן מצוות שכליות, וגם בלי חיוב התורה אדם היה מקיימן, ולכן אי אפשר לומר עליהם "אשר קידשנו במצוותיו וציוונו", כי ייתכן שגם בלי ציווי ה' היינו מקיימים את המצוות הללו, ולכן מברכים רק על מצוות שבין אדם למקום, שאותן אנחנו עושים אך ורק בגלל ציווי ה', כמו מילה, סוכה, ציצית.

החיוב לספר ביציאת מצרים הוא תוצאה ישירה של הכרת טובה לה' יתב' על גאולתינו, וזו חובה פשוטה והגיונית, כמו מצווה שבין אדם לחברו, ולכן אין מברכים עליה. ה' יתב' קרע לנו את הים ועשה לנו אותות ומופתים, והיות הכרת הטובה כלפי ה' היא מצווה פשוטה והגיונית – ואין לברך עליה.

כהמשך להסבר זה, ניתן לומר שכמו שאין מברכים על מצוות שתלויות בדעת אחרים (כמו מצוות צדקה) כך אין מברכים על מצוות סיפור יציאת מצרים, מכיוון שהיא תלויה באחרים שנא' "והגדת לבנך".

החת"ם סופר – מציע הסבר נוסף : על כל המצוות מברכים עליהם ורק אח"כ עוברים לעשייתם, חוץ מנכרי שמתגיייר, שמברך על הטבילה רק אחרי הטבילה, משום שלפני הטבילה הוא עדיין לא יהודי, והוא אינו יכול לברך – "אשר קידשנו במצוותיו...", והיות והרמב"ם פוסק – **"בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא יצא**

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

ענתה משיעבוד מצרים, אז אנחנו בתחילת הסדר עדיין גויים ורק במהלך הסדר לאחר היציאה נהיה כיהודים, ולכן לא ניתן לברך לפני הסדר על מצוות ההגדה.

ניתו לתרץ תרוץ נוסף – אין מברכים על מצוות שאין להם גבול, כמו תפילה, או אמירת תהילים שהרי ניתן להתפלל ולומר תהילים מתי שרוצים. בהגדה כתוב: "וכל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח". מכאן ניתן לומר, שכמו לתפילה אין הגבלה וניתן להתפלל ללא גבולות, כך אין הגבלה בסיפור יצי"מ, ולכן על מצווה ללא הגבלה אין לברך.

מטרת סיפור יציאת מצרים (פרוכטר)

מצוות סיפור יציאת מצרים לדורות באה להמחיש לנו את גודל הנס ואת ידו החזקה של ה' יתב' במצרים. בעיקרון, ההכרה בגדולתו של ה' באה לידי ביטוי כבר בשלב הראשון של התהוות עם ישראל ביציאה ממצרים וההכרה הזו אמורה לחייב גם הלאה למהלך הדורות, על מנת שגם הדורות הבאים אשר לא ראו את נפלאות ה' יתחברו לאמונה בה', ולכן ה' ציווה לספר את יציאת מצרים בכל שנה ושנה. עיקר מצוות סיפור יצי"מ היא לבנים ולדורות הבאים. גם אדם המסב לבד חייב לספר ביצי"מ, משום שאחרי בסיפור יימשך הלב, וכיר בגדולתו של ה' וכנס הדבר בלב כאילו הוא ראה את כל הניסים בפועל, ואחרי שישמע שנה אחרי שנה את סיפור יצי"מ, יבוא לידי הכרה בגודל הנס

ויבין שאלמלא הנס לא היינו כאן היום.

נשאלת השאלה – אי"כ למה לספר מידי שנה, מספיק רק להזכיר ?

אלא שטבע האדם לשכוח מה שאינו חוזר ואומר, ואנו מספרים מידי שנה את נס יצי"מ, על מנת שיכנס הדבר בליבנו, ונבין שאם לא היינו יוצאים ממצרים, היינו עבדים עד היום או שהיינו נעלמים לגמרי מבמת ההסטוריה. אנחנו מצוויים להחדיר כל שנה ללב את ההכרה וההוקרה לה' שהוציאנו מעבדות לחרות, וקיים לנו את כל ההבטחות לאחר יצי"מ, והכניסנו לארץ ישראל ושומר עלינו מידי יום.

הא לחמא עניא (הרב אשר וייס)

נשאלת השאלה בקטע זה – מדוע אומרים דווקא קטע זה בארמית, ולא בלשון הקודש כמו שאר ההגדה ? יש מפרשים שהסיבה היא – כדי שיבינו הנשים והתינוקות שלשונם הייתה ארמית, אך טעם זה קשה, שאם כן עדיף היה לומר את כל ההגדה בארמית, או לפחות את עיקר ההגדה, כלומר- פסח, מצה ומרור, ולמה נהגו כך רק בקטע של "הא לחמא עניא", וקטע זה הוא לא מעיקר מצוות סיפור יצי"מ ?

מתרץ הרב אשר וייס שליט"א : פיסקה זו לא הייתה חלק מנוסח ההגדה כלל, שהרי מה הטעם לומר "כל דכפין ייתי וייכול" (כל מי שצריך יבוא ויצטרף עמנו לסדר), כשכל בני הבית כבר מסובים מסביב לשולחן והעניים הרעבים לא נמצאים כאן, אז מה הטעם לומר זאת כשכבר כולם סביב השולחן ? אלא קטע זה כנראה נקבע כזכר למה שהיה נהוג בעבר, וקטע זה נקבע לדורות כדי שזכור את המנהג הקדום שנהגו בבבל.

המנהג הקדום היה שהיו מכריזים בלשון שכולם מבינים –(ארמית)שכולם מוזמנים לסדר, והדבר הזה היה מתבצע קודם שהגיעו הביתה, ולכן קטע זה הוא בכלל לא חלק מההגדה, ולכן השאירו אותו בארמית כדי להדגיש שהוא לא

חלק מההגדה, ואת כל ההגדה אומרים דווקא בלשון הקודש.

אי"כ לפי"ז ברור למה רק קטע זה נאמר בארמית- כי אנו מצד אחד רוצים להזכיר את המנהג שנהג בבבל, ומצד שני רוצים להדגיש שקטע זה הוא לא חלק מההגדה.

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

לפי זה ברור הסיום – "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל....." – כיוון שכל הקטע הזה בבבל מקורו, ואנו אומרים אותו לזכר .

מה נשתנה (הרב אשר וייס)

עניינים רבים יש בליל הסדר שלא נכללו בארבעת הקושיות , וא"כ צריך להבין מדוע שואלים רק את ארבעת הקושיות הללו ?

נראה לומר שכל ארבעת השאלות שורש אחד להם, ובעצם ישנה כאן קושייה אחת, והשאלה היא - מה אנו רוצים לזכור בלילה הזה את העבדות או את החרות, לזכור את השיעבוד הגדול במצרים או את הגאולה ?

הסבר – מצד אחד אוכלים מסובים כדרך מלכים ובני חורין , ומצד שני אוכלים מרור שהוא זכר ל – "וימררו את חייהם" , המצה – שאנו אוכלים מצד אחד היא זכר לעבדות , לחם עוני , היות ולא היה להם זמן לאפות לחם בזמן השיעבוד , הם היו עושים מצות במהירות והיו אוכלים אותם, א"כ הצות הם זכר לשיעבוד , אך מצד שני המצות הם זכר לגאולה שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם ה' יתב' וגאלם, ולכן המצות הם זכר ליציאה המהירה , לגאולה המהירה ממצרים. ועוד – הטיבול בחרוסת , שהחרוסת עצמה יש בה מחלוקת מה היא מזכירה- האם היא זכר לדם או לטיט – בעצם זכר לעבדות , אך מצד שני אנו מטבילים את המרור בחרוסת –

והטיבול עצמו הוא זכר למלכות כי דרך המלכים לטבל את המאכלים שלהם , א"כ הטיבול בחרוסת מצד אחד מזכירה – שיעבוד, ומצד שני היא מזכירה – דרך מלכות וחרות ?

א"כ כל השאלות בעצם היא שאלה אחת – למה עושים זכר בערב זה ? – לעבדות או לחרות ? על שאלה זו באה התשובה – "מתחיל בגנות ומסיים בשבח" , בלילה זה אנו צריכים חצי סדר להרגיש עבדים ולכן אנו מזכירים את השיעבוד , אך בחלקו השני של הסדר אנו צריכים להודות לה' על הגאולה , להודות ולהלל על החירות, א"כ בערב זה אנו צריכים להרגיש את שני המצבים.

את פתח לו.....(פרוכטר)

מדוע "את" בלשון נקיבה ?

אלא, נאמר בפסוק "כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל", ודרשו חז"ל "כה תאמר לבית יעקב" – אלו הנשים שתאמר את הדברים בלשון רכה , "ותגיד לבני ישראל" – אלו הזכרים ולהם תאמר את הדברים בצורה קשה כגידיים.

וצריך להבין , מדוע הקדימו נקבות לזכרים ?

ותירץ המהרש"א (מסכת סוטה כ"א :) : "לפי שכלל הנקבות בנתינת התורה אף שאין האישה מצווה על לימודה, נתן

טעם ואמר "כה תאמר לבית יעקב" שהן הנשים , ש"תגיד לבני ישראל",

שהיא תגיד לבניהן שילמדו והיא תטרח בכך שהם ילמדו . ומדוע דווקא האישה צריכה לטרוח בלימוד בנים ? משום שהאישה מצויה בביתה יותר מהאיש , ואומרות לבניהן לילך לבית הספר, ובשכר זה יהיו הנשים בקבלת התורה. לכן נאמר כאן "את פתח לו" בלשון נקיבה, כי מדברים על האמא שדווקא היא מחנכת ומעבירה לבניה את התורה והמצוות.

יכול מראש חודש.....(פרוכטר)

פעם נסע מרן החפץ חיים לוורשה בערב ראש חודש, וכשהגיע זמן תפילת מנחה ביקש להתפלל מנחה עם תפילת יום

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

כיפור קטן. נכנס לשטיב'ל של גור, ושם אמרו לו שאצלם לא נוהגים לומר זאת. שאל החפץ חיים – מדוע? והם אמרו: הרבי שלנו לא אומר, ולכן גם אנחנו לא אומרים.

אמר להם החפץ חיים, אמשול לכם משל: יהודי רצה להגיע ברכבת למקום רחוק ולא היה לו מספיק כסף. מה עשה? את מעט הפרוטות שהיו לו שילם על כרטיס עד התחנה הקרובה, שם ירד וקיבץ נדבות, עלה ונסע עד התחנה הבאה, ושוב ירד ואסף כסף להמשיך את הנסיעה, ובצורה כזו המשיך גם הלאה לכיוון היעד. כך עבר שנים עשרה תחנות, ולבסוף הגיע למחוז חפצו.

הרבי שלכם, סיים החפץ חיים, הוא עשיר בקנייניו הרוחניים, הוא קונה כביכול ביום הכיפורים "כרטיס" אחד והוא מספיק לו עד יום הכיפורים הבא, אך אני, הדל במעש, נצרך כל ערב ראש חודש ל- "כרטיס חדש".....

והגדת לבנך.....

נאמר בפסוק בפרשת בא: "ולמען תספר באזני בנך וכן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה' (שמות י' – ב')

ולכאורה סדר הפסוק אינו מובן. אם המצווה היא "למען תספר באזני בנך וכן בנך", סוף הפסוק היה צריך לדבר על הבנים, והיה צריך להיות כתוב בפסוק "וידעו (הבנים) כי אני ה'", ואילו הפסוק אומר "וידעתם (אתם המספרים) כי אני ה'".

מכאן דקדק האדמו"ר מבעלז זצ"ל, שהמספר לילדיו את ניסי ה' ביציאת מצרים, גם אצלו מתחזקת הידיעה. התורה אומרת כך – על ידי שתספר באזני בנך, הרי שאתה ובנך יחד תגיעו למצב של "וידעתם (אתה ובנך) כי אני ה'".

אך יש כאן רעיון נוסף. פעם בא יהודי אל האדמו"ר מקוצק וביקש ברכה עבור בנו שילמד תורה. אמר לו האדמו"ר מקוצק: אם אתה מבקש ברכה שבנך ילמד תורה, חזקה על הבן שגם הוא יבוא לבקש ברכה שבנו ילמד, כי גם הוא לא ילמד. אבל אם אתה תלמד ובנך יראה איך אתה לומד וכיצד בונים בית יהודי אמיתי, הוא יידע שכך צריך לעשות וגם הוא ילמד. אבל אם אתה בא רק לבקש ברכה שהוא ילמד, והבן רואה שאתה בא מהעבודה והולך מייד לנוח, לקרא עיתון.... הוא יעשה אותו דבר.

ובזה מובן הפסוק "ושננתם לבנך ודיברת בם", והרי היה צריך להיות כתוב "ודברו בם" (בנך), אז למה נאמר "ודברת בם"? אלא, אם אתה רוצה שבנך ילמדו וישננו, עליך לתת דוגמה אישית – "ודיברת בם", שאתה בעצמך תלמד, ואז בנך יראה ויעשה אותו דבר. אם אתה לא תלמד, קיים סיכוי טוב שגם הבן יגיע לבקש ברכה על בנו שילמד.

אם עסקינן בעניין זה, נוכל לספר..... שמסופר על אחד מגדולי ישראל שסיפר איך הוא נהיה גדול בישראל. סיפרו לו שהסבא של הסבא שלו לא למד כלום, אלא עסק כל הזמן באגירת הון. כששאלוהו, מדוע אינו לומד, ענה – שהוא עובד כדי שבני יוכל ללמוד, וגם בנו הלך בדרכו ולא למד כלום, אלא המשיך לגייס כספים למען בנו שיוכל ללמוד, וכך הדבר נמשך הרבה דורות – כולם עבדו בשביל איזה בן אחד שילמד. סיפר אותו גדול, שהוא החליט שאותו בן שכבר עשרה דורות עובדים עבורו – יהיה אני !!

הא לחמא עניא..... (דברי תורה מהגדת "מנחת אשר" – רבי אשר וייס שליט"א)

נשאלת השאלה – מדוע אומרים פסקא זו בארמית, ולא כשאר ההגדה בעברית=בלשון הקודש? בשיבולי הלקט (שבולי הלקט הוא **ספר** שחובר על ידי ר' **צדקיה בן אברהם** הרופא **במאה השלוש עשרה**) נאמר

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

שחוששים שמא ישמעו המזיקים ויקלקלו את הסעודה ולשון ארמית אינם מבינים, אך שיבולי הלקט עצמו דוחה זאת ואומר, שאין מזיקים בלילה זה משום שהוא ליל שמורים, ומשומר הוא מן המזיקים. אי"כ חוזרת הקושיה מדוע אנו אומרים קטע זה בארמית?

אלא, צריך לומר שפיסקא זו לא הייתה חלק מנוסח ההגדה כלל, שהרי אין שום טעם לומר "כל דכפין ייתי ויכול" בלילה כשכל בני הבית מסובין מסביב לשולחן והעניינים נמצאים מחוץ לבית, ואם זו הייתה הזמנה לעניינים היו צריכים לומר קטע זה אחרי תפילת ערבית לפני שהולכים לערוך את ליל הסדר? ועוד קושיה – מה שייך לומר "כל דצריך ייתי ויפסח (מי שצריך יבוא ויפסח עמנו על קרבן פסח) בלילה כשכבר שחטו את הפסח ואינו נאכל אלא למנויו?

אלא ברור שבימי קדם היו מכריזים את ההכרזה הזו בעוד היום גדול, כל עוד לא נשחט קרבן הפסח, וכל עוד העניינים עדיין מסתובבים בחוצות העיר לבקש שיכניסו אותם לבתים להשתתף בליל הסדר, ומשום כך היו אומרים דברים אלו בארמית, כי זו הייתה הלשון של כל העם, ולכן בעל הבית אמר זאת הארמית, כדי שהעניינים יבינו את השפה, וכיום – אנו אומרים זאת כזכר לדורות

ולכן אומרים זאת בתחילת ההגדה. מזה הטעם מסיימים פסקא זו "השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל..... כיוון שכל הפיסקא בבבל מקורה ואנו אומרים אותה לזכר.

אפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים....מצווה עלינו לספר...

(דברי תורה מהגדת "מנחת אשר" – רבי אשר וייס שליט"א)

אנו כבר הזכרנו בישיבה שישנם הבדלים בין מצוות זכירת יציאת מצרים שנוהגת מידי יום וילילה בקריאת שמע, לבין מצוות סיפור יציאת מצרים שנוהגת רק בליל אי' בפסח. נראה שבכל יום אנו מצווים להזכיר כדי **לדעת**, אבל בליל הסדר מצווים אנו לספר כדי **להרגיש**. בלילה של ליל הסדר צריך כל אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, וכעבד שיצא לחירות, מאפילה לאורה ומשעבוד לגאולה, צריך האדם להודות ולהלל לה' יתב' על חסדיו הגדולים.

ולכן אנו אומרים בהגדה – אפילו כולנו חכמים כולנו נבונים כולנו יודעים את התורה מצווה עלינו לספר ביציאת מצרים, דאילו היה עניין המצווה הערב זה רק לדעת, מה לחכמים ונבונים להוסיף ולעסוק בסיפור יציאת מצרים אחר שהם יודעים כבר את הכל, אך מכיוון שתכלית הסיפור איננו בידיעה שכלית אלא בהגשת הלב, לכן גם חכמים ונבונים חייבים בסיפור יציאת מצרים בלילה זה. ומכאן אנו למדים שהסיפור בערב זה צריך להיות מתוך התפעלות והתרגשות, כדי שסיפור יצי"מ ישפיע עלינו מבחינה הרגש.

על פי זה ניתן לומר כך: מבואר במסכת שבת י"א. שהעוסק בתורה פטור מן התפילה, ודין זה חל על אדם שתורתו אומנותו כרשב"י וחבריו. היינו חושבים שאדם שלומד תורה יהיה פטור ממצוות סיפור יציאת מצרים ויכול להמשיך ולעסוק בתורה בערב זה, קמ"ל שחשבון זה לא נכון, אלא אפילו כולנו חכמים ונבונים ויודעים את התורה ועוסקים בה ממש עכשיו, מ"מ מצווה עלינו בערב זה להפסיק את הלימוד ולספר ביציאת מצרים, היות וסיפורי יציאת מצרים צריכים להביא אותנו למצב שנגיש שאנו יוצאים ממצרים ולכן אנו צריכים להודות ולהלל ולשבח את ה' יתב'.

"מה העבודה הזאת לכם" – מה בין החכם לרשע ?? (פרוכטר)

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

שאלה מפורסמת היא, מה בעצם מבדיל בין שאלת הבן החכם לשאלתו של הבן הרשע. אם הרשע מצטיין לרעה בכך שהוא מטיח "לכם" ומוציא את עצמו מן הכלל בשאלת "מה העבודה הזאת לכם" ולא לו, הלא בעצם גם החכם בשאלתו מסיים בנוכח לשון רבים, והוא לא אומר "אותנו", הוא אומר "אתכם" – אם כן מה בעצם כל כך מפריד ביניהם ?

תשובה אחת מיוחסת לגאון מוילנא, שאומר : ההבדל ביניהם מצוי כבר ברקע לדברים, בגישה המקדימה לדברים . מהו ההבדל ? לפני שאלתו של החכם כתוב "והיה כי ישאלך בנד" (דברים ו-כ'), "ישאלך" – זה עצמו מוכיח שהבן הוא חכם, הרי כבר אמר בן זומא בפרק ה' בפרקי אבות :

"איזהו חכם ? הלומד מכל אדם, שנאמר מכל מלמדי השכלתי". בן שמציג שאלות, בן שרוצה לדעת ולהבין- זה עצמו כבר מוכיח שהוא חכם, הגישה שלו מוכיחה על חוכמתו.

כי מה כתוב אצל הבן הרשע? לפני המילים "מה העבודה הזאת לכם", כתוב – "והיה כי יאמר עליכם", (שמות י"ב – כ"ו). הבן הרשע, בזה נמדדת רשעותו שהיא גם טיפשותו : הוא חושב שהוא יודע הכל, הוא חושב שהוא החכם מכולם, הוא לא צריך לשמוע מאף אחד. הוא אומר, הוא מודיע ומכריז, מטיח ומתריס. זה ההבדל הבסיסי בין

החכם השואל לבין הרשע המתריס.

ההבדל השני ביניהם מונח גם בנושא של הזכרת שם שמים. בשאלתו של החכם הוא אומר "מה העדות החוקים והמשפטים אשר ציווה ה' אלוקינו....", במילה "אלוקינו" הוא כולל את עצמו בתוך הכלל, הוא מקבל עליו את האלוקות, מקבל ע"ע עול מלכות שמיים, ויחד עם זאת הוא מזכיר את שם ה'. כאשר יצחק אבינו שואל את יעקב (שלא זיהה אותו עדיין) – "מדוע זה מיהרת היום להביא לי את הציד....", עונה לו יעקב – "כי הקרה ה' אלוקיך לפני", ועל זה אומר יצחק – "הקול קול יעקב" – יעקב מדבר בהזכרת שם ה', "ה' אלוקיך", "אם ירצה ה'", "בעזרת ה'",

"ברוך ה'", ואילו הבן הרשע לא מזכיר שם שמים בכלל.

ישנה תשובה נוספת לשאלת ההבדל בין החכם והרשע .

אצל החכם מוצאים 3 מרכיבים של המורשת היהודית בשאלה שלו : "עדות", "חוקים" – מצוות שמעיות, "משפטים" – מצוות שכליות. לעומת זאת אצל הרשע ישנה רק מילה אחת : "העבודה", הוא לא מכיר לא בעדות, לא בחוקים ולא במשפטים, הוא רואה את הכול כנטל, כמעמסה, שהוא היה בחפץ לב פורק אותה מעליו במהירות האפשרית, אצלו זה הכול דבר שצריך להיפטר ממנו.

זה מזכיר לנו את הדברים שאמרתי בישיבה .

נאמר בנביא ישעיהו בפרק מ"ג – כ"ב, "ולא אותי קראת יעקב כי יגעת בי ישראל". הפרשנים מפרשים כך : היות ולא קראת לי, ולא התפללת אלי, ולא פנית אלי, ולא חסית בצל כנפי – "כי יגעת בי ישראל", ו - אז כל המצוות שהטלתי עליך הן עליך למעמסה, אתה מתעייף ומתייגע לקיים אותו. אילו היית קורא לי והיית פונה אלי לחפש את קרבתני – לא היית מרגיש יגיעה בקיום מצוותי.

המגיד מדובנא אמר ע"כ משל. שני אנשים, כל אחד שלח משלוח לפי עיסוקו, לכתובת מסויימת. האחד שיגר מטען קל יחסית של יהלומים ואבני חן. השני שיגר מטען כבד, של כלי מתכות למיניהן. הם שלחו זאת בדואר, והשליח בלבב בין הכתובות. לבעל היהלומים הוא הביא את המטען הכבד של המתכות, התייגע במדרגות, ובזיעה קשה הוא אמר – "אוה, כמה זה היה כבד"!!

בעל היהלומים אמר לו – אני מכיר את המשלוח שלי, הוא בכלל לא כבד !! התברר שהוא באמת החליף הן המשלוחים.

ישיבת "בני עקיבא" גבעת שמואל

חטיבת הביניים והישיבה התיכונית

על התורה נאמר "יקרה היא מפנינים" (משלי ג' – ט"ו). דוד המלך אומר – "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף" (תהילים קי"ט-ע"ב). מי שמתייחס לתורה כאל אוצר – היא בכלל לא כבידה, היא קלה כמו המטען של היהלומים. מי שמתייגע והיא קשה לו – סימן שאיננו יודע להעריך את האוצר שניתן לו. זהו "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו", מי שמרגיש שהלקח הוא טוב, איננו מרגיש כל עמל ויגיעה לשאת אותו. הרשע לוקח את התורה כנטל, כמעמסה ודבר כבד. החכם לוקח את הדברים מתוך סיפוק. לסיום, כדאי לשים לב, שאצלנו עורכים מסיבה גדולה לרגל בר מצווה. בעולם מקובל לערוך שמחות כשמשתחררים מנטל: כשמסיימים שנת לימודים, כשמסיימים שרות צבאי..... אך אצלנו כשנער נכנס לעול המצוות, הוא מציין זאת בחגיגה גדולה. העם היהודי יש בו את הדבר המיוחד הזה, שכניסה לעול מצוות היא לגביו סיפוק עצום, תוכן ואושר בחיים, ולכן הנער חוגג את כניסתו לעול ולא חו"ח את התפרקותו מתורה ומצוות חלילה.